

Ks. prof. dr hab. Dariusz ZAGÓRSKI
Kierownik Katedry Teologii Historycznej
Wydział Teologiczny UMK
ul. Gagarina 37
87-100 Toruń

Toruń, dnia 12 kwietnia 2024 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej
Mgr. lic. Mariusza Piątka
pt.: „Teologiczno-pastoralny wymiar biskupstwa
Grzegorza z Nyssy na podstawie jego Listów”
napisanej pod kierunkiem
Ks. dr. hab. Jana Żelaznego, prof. UPJPII

1. Ocena metodologiczna dysertacji

Rozprawa doktorska Mgr. lic. Mariusza Piątka charakteryzuje się dobrym warsztatem metodologicznym. Przedstawione przez Doktoranta studium, to analiza biskupstwa Grzegorza z Nyssy w aspekcie teologiczno-pastoralnym mająca na celu uzyskanie odpowiedzi na pytanie, „jaki obraz biskupa Grzegorza z Nyssy wyłania się z jego listów?” (*Wstęp*, s. 6).

Doktorant w konsekwencji tak postawionego problemu badawczego szczegółowo określił zakres prac w ramach rozprawy i doprecyzował stosowaną w przebiegu naukowych dociekań terminologię. Opisał to jasno i w przystępny sposób nawet dla czytelnika mało zagłębionego w prezentowanej tematyce:

„W tym miejscu należy precyzyjnie określić części składowe tytułowego wymiaru, a więc znaczenie jakie przyjęliśmy dla zwrotu «teologiczno-pastoralny». Najprościej rzecz

ujmując, w kontekście biskupstwa Grzegorza z Nyssy, przez teologię rozumie teoretyczny aspekt posługi biskupa, czyli jego sposób myślenia o posłudze biskupiej jako takiej, a gdy uzupełniam rozważania o część pastoralną, myślę o aspekcie praktycznym. Ów wymiar pastoralny, w całej swej rozciągłości, składa się z trzech zadań, to znaczy, odnosi się do prorockiej, kapłańskiej i królewskiej misji Chrystusa, którą we wspólnocie wierzących z racji przyjętych święceń kontynuuje biskup” (tamże).

By właściwie poprowadzić badania w obranym zakresie Doktorant zastosował kilka metod badawczych. Ze względu na teologiczno-historyczny charakter pracy, rozpoczął swe naukowe dociekania od wykorzystania metody filologicznej, która jak pisze: „będąc pomocniczą, pozwoliła właściwie usytuować i zrozumieć konkretne wypowiedzi zawarte w listach” (*Wstęp*, s. 7). Kolejną metodą zastosowaną w badaniach jest metoda historyczno-teologiczna, która pozwala na analizę źródeł oraz wyodrębnienie teologicznych idei dotyczących biskupstwa. Ona także okazuje się przydatna w ocenie napięć pomiędzy przedstawicielami nauki ortodoksyjnej i heterodoksyjnej. Zastosowanie przez Doktoranta metody porównawczej ma na celu ukazanie związków pomiędzy samymi listami Grzegorza, jak również ich relacją z innymi dziełami epoki.

Od strony warsztatowej za cenną należy uznać dobrą znajomość przez Autora rozprawy języków starożytnych. Doktorant, znany zresztą z zamiłowania do przekładów tekstów antycznych, również w ramach niniejszej dysertacji daje się poznać jako wytrawny tłumacz. Doskonale orientuje się w wydaniach tekstów oryginału, sięgając po najnowsze jego odsłony, w tym przypadku po edycję Pasqualiego, wydaną w ramach serii *Gregorii Nysseni Opera*, która pozwala w translacji pokusić się o oddanie wszystkich niuansów tekstu, dzięki pokaźnemu wstępowi ukazującemu zagadnienia krytyki tekstu, a także komentarzom pomagającym na przykład zidentyfikować adresata lub zestawień konkretny list z innymi dziełami epoki.

W oddaniu myśli starożytnego autora Mgr lic. Mariusz Piątek sięga także po istniejące przekłady tekstu polskiego, które jednak w odniesieniu do prezentowanych *Listów* dostępne są jedynie w niewielkim zakresie – do tej pory bowiem przetłumaczono i wydano zaledwie trzy listy Grzegorza z Nyssy. Doktorant, co godne jest uznania „konsultuje” wyniki swoich prac z tłumaczeniami na inne języki nowożytne przejawiając w ten sposób pokorę tłumacza przy tak trudnych tekstach jakimi są dzieła Grzegorza z Nyssy. Autor dysertacji – jak sam to podkreśla – we wszystkich tłumaczeniach odwołuje się także do komentarzy uznanych autorytetów – autorów wstępów i naukowych omówień.

2. Kompozycja i treść merytoryczna rozprawy

Strukturę rozprawy tworzą trzy rozdziały, które poprzedzone zostały wstępem, a zamknięte zakończeniem, po którym następują: bibliografia i aneks.

Wstęp należy uznać za wzorcowy zawierający najważniejsze informacje wymagane we wprowadzeniu do prac o charakterze naukowym. Pierwszy rozdział dotyczy korespondencji Grzegorza i jej analizy pod kątem filologicznym. Pozwala on na lepsze poznanie sylwetki biskupa Grzegorza z Nyssy i zrozumienie, dlaczego pełnił swoją posługę w taki, a nie inny sposób. Bardzo wartościowym w tej części pracy jest trzeci jej paragraf zatytułowany: *Uczoność i wykształcenie wsparciem dla pełnienia posługi biskupa*. Oprócz bowiem innych ważnych składowych stylu posługi Grzegorza ukazana w nim zostaje waga intelektualnego przygotowania do sprawowania urzędu bazującego na dorobku starożytnej retoryki i korzystającego z jej najbardziej wyrafinowanych narzędzi.

Druga część pracy skupia się na teologicznym wymiarze posługi Grzegorza z Nyssy. Ukazuje ona wyraźnie trzy aspekty tego wymiaru: ojcowski, pasterski i nauczycielski, które odnoszą się odpowiednio do konkretnych przestrzeni realizacji działań biskupa. Autor słusznie dostrzega ich przenikający się charakter; doskonałe odzwierciedlenie tej tematyki odnajdujemy właśnie w bazie źródłowej dysertacji, którą stanowią *Listy* Grzegorza z Nyssy.

Trzeci – ostatni rozdział rozprawy – zawiera omówienie pastoralnego aspektu biskupstwa. Autor dysertacji po uwagach, które zostały mu przedstawione w pierwszej ocenie zadbał obecnie o jej większą spójność treściową, co uznać muszę za znaczący atut pracy. Widać to w niniejszej części opracowania, które bardzo dobrze referuje treści wiążące je z poprzedzającym rozdziałem – przytaczane bowiem wcześniej zagadnienia teologiczne tym razem odgrywają znaczną rolę w omawianiu pastoralnego aspektu biskupstwa Nysseńczyka.

W tym miejscu pozwolę sobie na zadanie Doktorantowi pierwszego z pytań, które nasunęły mi się podczas oceny dysertacji: W oparciu o materiał źródłowy, o spuściznę Grzegorza z Nyssy, na ile udaje się ukazać Nysseńczyka jako z krwi i kości człowieka, w takim samym kontekście również biskupa? Łatwo bowiem odtwarzać tezy wydobyte ze źródeł, trudniej jednak zaprezentować obraz „żywy”; przecież on, podobnie jak każdy z nas, doświadczał trudności życiowych, smutków i radości. Myślę tu o takim „wyciśnięciu” źródła, jakiego dokonywał chociażby Adalbert Hamman, który próbował oddać ten rytm życia wczesnego chrześcijaństwa.

3. Ocena dysertacji

W ocenie dysertacji podtrzymuję zdanie wyrażone wcześniej, że Mgr lic. Mariusz Piątek podjął się opisu ciekawego zagadnienia: *Teologiczno-pastoralnego wymiaru biskupstwa Grzegorza z Nyssy na podstawie jego Listów*. Stwierdzam także, że praca po moich uwagach została tak zmodyfikowana, by spełniała wszystkie wymogi stawiane tego typu opracowaniom.

Uznaję, że Doktorant włożył znaczący wysiłek w jej przygotowanie, mam tu na myśli zwłaszcza kwestie tłumaczeniowe, które podnoszą walor prowadzonych badań. Pracę opartą na tekstach oryginalnych oceniam wysoko jako dobry przekaz do propagowania osoby tego wielkiego wczesnochrześcijańskiego Autora.

Drugie pytanie, skierowane do Autora dysertacji, myślę zadać w kontekście skomplikowanej i mozolnej pracy tłumacza. Które z badanych tekstów Nysseńczyka sprawiły Panu najwięcej kłopotów? Co było tego powodem?

4. Konkluzja

Mgr lic. Mariusz Piątek przeprowadził ciekawe badania nad zagadnieniem posługi biskupiej Grzegorza z Nyssy postrzeganej w świetle jego *Listów*. Dokonał analizy epistolografiów dokonując ich oglądu z różnych perspektyw. Uznać muszę dojrzałość badawczą Autora pracy i jego znakomite przygotowanie filologiczne.

Stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska Mgr. lic. Mariusza Piątka: „*Teologiczno-pastoralny wymiar biskupstwa Grzegorza z Nyssy na podstawie jego Listów*” wnosi znaczący wkład do nauk teologicznych i może być uznana za cenny dorobek naukowy Doktoranta.

Mając na względzie metodologiczną i merytoryczną ocenę zawartych w ramach rozprawy rozwiązań stwierdzam, że recenzowana dysertacja spełnia wymagania zawarte w art. 13 ust. 1, Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, a także w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r.: Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, zatem wnoszę o dopuszczenie Mgr. lic. Mariusza Piątka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dariusz Zagórski